

Algemeen

Bestaat er een kans dat de nieuwe leerweg uiteindelijk geen wettelijke grondslag krijgt? Denk daarbij aan eerdere brede ontwikkelingen zoals de tweede fase/ studiehuis, maatschappelijke stage en rekentoets?

De nieuwe leerweg is al meerdere malen aangekondigd door de minister, ook aan de Tweede Kamer. De Kamer wordt ook regelmatig op de hoogte gehouden over de ontwikkelingen rond de nieuwe leerweg. Met de pilot is een eerste stap gemaakt in de totstandkoming van de nieuwe leerweg.

Bestaat er een voorbeeld beleidsplan over de nieuwe leerweg wat ik kan aanpassen voor mijn eigen school?

Er bestaat geen voorbeeld invoeringsplan, maar via bijscholingvmbo helpen we u wel bij het maken van plannen voor de invoering van de nieuwe leerweg bij u op school. U kunt bijv. de training visieontwikkeling volgen, waarin u onder begeleiding van een deskundige coach een visie ontwikkelt voor uw school. Zie voor het complete aanbod www.bijscholingvmbo.nl/nl.

Wanneer is de inschrijving pilot voor vavo's?

De inschrijving voor de pilot vavo is inmiddels gesloten. Er worden 4 vavo-opleidingen toegelaten tot de pilot. Zij doen mee met de programma's pgp E&O en pgp Z&W.

Wij doen Staatsexamen, hoe wordt het praktijkgerichte programma voor ons straks afgesloten?

Hierover moet nog een besluit worden genomen. Zodra dit genomen is informeren we u hierover via de website, de nieuwsbrief en webinars. Aan de pilot doet een vso-school mee, zodat er ervaring met examinering opgedaan kan worden.

2024, bedoelen we dan dat we vanaf schooljaar 2024/2025 de praktijkvakken moeten aanbieden vanaf 3vmbo-tl? Als dat zo is moeten we toch eigenlijk nu wel weten hoeveel vakken we moeten aanbieden en wat de eisen zijn t.a.v. bevoegdheid? Dan moeten we namelijk over 1 jaar dit gaan aanbieden, dus komend half jaar ontwikkelen om het de nieuwe brugklassen te laten weten?

De nieuwe leerweg wordt ingevoerd in het schooljaar 2024-2025 in leerjaar 3 van het voortgezet onderwijs. De komende jaren informeren we u over de ontwikkeling van de nieuwe leerweg, zodat u hierover uw leerlingen weer kunt informeren.

Voor het basisonderwijs is intussen een animatie beschikbaar, zodat zij geïnformeerd kunnen worden over de komst van de nieuwe leerweg, zie <https://www.sterkberoepsonderwijs.nl/nieuwe-leerweg>.

Ik merk dat ik, als docent op een school met alleen VMBO-tl, het lastig vind dat de vragen van soortgelijke scholen komen en van scholen die uit een brede vmbo-achtergrond vragen stellen. Ik mis kennis over de huidige opbouw van de onderwijsprogramma's in het VMBO KB en BB merk ik. Een voorlichtingsbijeenkomst voor VMBO-tl scholen die meer aandacht besteed aan de veranderingen in ons lesaanbod zou voor mij zeer wenselijk zijn.

Tijdens alle voorlichtingsactiviteiten wordt geprobeerd TL-scholen zo goed mogelijk te informeren. Mocht u desondanks vragen hebben dan kunt u die, zo concreet mogelijk, te stellen via de mail (info@sterkberoepsonderwijs.nl) zodat er specifiek op uw situatie in gegaan kan worden.

Behoud gemengde leerweg

Komt hiervoor het beroepsgerichte programma voor GL te vervallen?

Als de nieuwe leerweg wordt ingevoerd vervalt het beroepsgerichte programma voor de GL.

Met de beschreven opzet van de nieuwe leerweg doen wij leerlingen in de gemengde leerweg echt tekort. Zij weten vaak al welke richting zij op willen en dan helpt een stevig beroepsgericht programma.

Naast de licentievrije praktijkgerichte programma's komen er licentiegebonden praktijkgerichte programma's. Deze laatste programma's zijn meer op een beroep/sector gericht en minder breed oriënterend en wellicht

meer geschikt voor leerlingen die al een keus hebben gemaakt. Ook binnen licentievrije programma's kunnen leerlingen de weg van hun keus volgen door bijv. opdrachten in één of een beperkt aantal werkvelden uit te voeren.

Er worden nu juist voor gl-leerlingen beperkingen neergelegd in de doorlopende leerroute naar het mbo. Zonder stevig technisch beroepsgericht vak is versnelling, verbreding, verdieping met het mbo niet goed mogelijk. Zie ook de wet doorlopende leerroutes.

Doorlopende leerroutes vanuit de nieuwe leerweg naar een mbo-4 opleidingen blijven mogelijk. Met het regionaal MBO kunt u afspraken maken over de invulling van deze doorlopende leerroutes.

Kunnen leerlingen blijven kiezen voor het beroepsgericht programma en cspe als ze op GL-niveau zitten?

Als de nieuwe leerweg is ingevoerd houdt de GL op te bestaan en vervalt ook het beroepsgerichte programma in de GL. Leerlingen doen dan ook geen cspe GL meer. Voor kaderleerlingen is het dan niet meer mogelijk beroepsgerichte keuzevakken op GL-niveau af te sluiten. Kaderleerlingen konden geen cspe-GL doen.

Omvang praktijkgericht programma

Verdeling van 320 uur over 2 leerjaren naast 11 vakken in 3e en examenvakken in de 4e - waar komt dat voor in de plaats?

Is nu al duidelijk of het praktijkgerichte vak in plaats komt van een ander vak of komt het er bovenop als 7e vak?

De voorkeursrichting van OCW is op dit moment een vakkenpakket van minimaal zes vakken in het examenjaar met een mogelijkheid voor een zevende vak voor de leerlingen die dat willen en aankunnen. Het gesprek hierover met de externe partijen loopt echter nog.

Moet je de 320 uur voor klas 1-4? lezen of alleen voor klas 3-4? Is 320 uur verplicht?

De 320 uur is een richtlijn die ontwikkelgroepen mee hebben gekregen voor de ontwikkeling van een praktijkgericht programma in de nieuwe leerweg. Het staat scholen vrij hier meer of minder uren aan te besteden.

320 uur geldt voor leerjaar 3 en 4, maar onderwijs mag ook in de onderbouw worden verzorgd. Afsluiting mag alleen in leerjaar 3 en 4.

Het lijkt mogelijk om meerdere praktijkgerichte programma's te kiezen. Maar hoe werkt dit dan? Stel dat mijn school 320 uur praktijkgericht onderwijs wil verzorgen. Kunnen we dan los modules kiezen uit twee praktijkgerichte programma's?

Elk praktijkgericht programma wordt ontwikkeld voor 320 uur. Het is niet de bedoeling dat u onderdelen uit verschillende praktijkgerichte programma's samenvoegt tot een nieuw programma, wel wordt gestimuleerd dat scholen meer dan één praktijkgericht programma aanbieden.

Mag je het praktijkgerichte programma uitsmeren over 4 jaar of moet de 320 uur enkel gerekend worden in de bovenbouw?

Het praktijkgerichte programma is bedoeld voor leerjaar 3 en 4 van het VO. U mag in leerjaar 1 of 2 starten met een praktijkgericht programma, maar u mag dan geen examens afnemen die meetellen voor het diploma. Delen van het praktijkgerichte programma (of een ander vak) afsluiten kan pas vanaf leerjaar 3.

Is 320 uur, 320 studiebelasting voor de leerling of 320 les

Het gaat om 320 klokuren die uitgangspunt vormen voor de ontwikkeling van de praktijkgerichte programma's. Hoeveel uur u als school aan een praktijkgericht programma besteedt is aan u als school. Wel moeten alle doelen die in het examenprogramma staan aan de orde komen.

In het vmbo kennen we geen studiebelastingsuren en geen voorgeschreven lessentabel.

Vakkenpakket/profielen nieuwe leerweg

Als bij de praktijkgerichte programma's geen verplichte avo vakken horen kiezen leerlingen nog wel een profiel of komen de profielen te vervallen?

Het samenvoegen van de gl en de gl tot een nieuwe leerweg maakt herclustering van profielen noodzakelijk. Hoe deze eruit komen te zien is op dit moment nog niet bekend.

Wanneer kiezen leerlingen hun vakkenpakket? Wij vinden via verschillende bronnen wisselende informatie. Eind tweede klas of eind derde klas of een tussenvorm?

In de GL en TL kiezen leerlingen hun profiel aan het eind van het tweede schooljaar en de vakken waarin ze eindexamen doen aan het eind van leerjaar 3. Waarschijnlijk blijft dit in de nieuwe leerweg ook zo. Aan het eind van leerjaar 2 kiezen leerlingen een profiel en een praktijkgericht programma en eind leerjaar 3 het definitieve eindexamenpakket.

Ik neem aan dat de school in leerjaar 4 vrij is om ook 6 AVO vakken aan te bieden i.p.v. 5 AVO vakken i.v.m. aansluiting Havo??

Een school mag inderdaad altijd meer aanbieden dan het verplichte aantal vakken en programma's.

Wat als je ook LO2 aanbiedt. Mag een leerling dan dus twee praktijkvakken hebben?

LO2 blijft een avo-vak in het vrije deel van het programma van de leerlingen. Leerlingen kunnen naast een praktijkgericht programma LO2 volgen en afsluiten als een van hun examenvakken.

Licenties

Klopt het dus dat je een praktijkgericht programma aan kunt bieden zonder dat je het profiel in huis hebt?

In juni 2021 zijn de eerste 5 concept examenprogramma's gepubliceerd: D&P, E&O, IT, T&T en Z&W. Dit zijn de zogenaamde licentievrije programma's die door alle pilotscholen aangeboden mogen worden. Ook als een pilotschool geen licentie heeft voor D&P, E&O of Z&W dan mag de school in de pilot deze praktijkgerichte programma's wel aanbieden. Gedurende de pilot wordt bezien of dit een wenselijke situatie is.

De concept examenprogramma's zijn die licentie vrij? En blijft dat ook zo? En hoe verhoudt zich dat tot de huidige programma's?

In juni 2021 zijn de eerste 5 concept examenprogramma's gepubliceerd: D&P, E&O, IT, T&T en Z&W. Dit zijn de zogenaamde licentievrije programma's die door alle pilotscholen aangeboden mogen worden. Voor zeven andere programma's zijn deze examenprogramma's nog in ontwikkeling (Met uitzondering van Maritiem en Techniek, daarvan is het examenprogramma in juni 2021 vastgesteld). Voor Maritiem en de programma's die nog in ontwikkeling zijn hebben scholen een licentie nodig. Of dit zo blijft moet de pilot uitwijzen. Gedurende de pilot wordt besloten welke programma's licentievrij aangeboden mogen worden door alle VO-scholen en voor welke programma's een licentie nodig is.

Aanbod praktijkgerichte programma's

Mag ik naast informatietechnologie ook een ander praktijkgericht vak aanbieden?

Ja, dat mag, gestimuleerd wordt dat scholen meer dan één praktijkgericht programma aanbieden, zodat leerlingen kunnen kiezen.

Is het al bekend of er meerdere vakken worden toegelaten worden als praktijkgerichte programma? Zoals vormgeving en media?

Er liggen nu concept examenprogramma's voor zes praktijkgerichte programma's. Voor zes andere programma's worden concept examenprogramma's ontwikkeld, waaronder voor MVI (Media, vormgeving en ict).

Moet een school een van de vijf praktijkgerichte programma's kiezen of mogen er meerdere aangeboden worden.

Gestimuleerd wordt dat scholen meer dan één praktijkgericht programma aanbieden, zodat er voor leerlingen iets te kiezen is. Voor sommige programma's heeft een school een licentie nodig.

Als ik het goed begrijp, is nog niet duidelijk hoeveel praktijkgerichte vakken een school tenminste moet gaan aanbieden. Wanneer wordt dat bekend? Dat heeft namelijk gevolgen voor de scholingsbehoefte en wervingsbehoefte en voor het opbouwen van netwerken in de verschillende hoeken.

Bij de invoering van de nieuwe leerweg wordt gestimuleerd dat scholen meer programma's aan gaan bieden, maar de verwachting is niet dat OCW dat verplicht gaat stellen.

Praktijkgericht programma, algemeen

Hoeveel opdrachten moeten er in een schooljaar gedaan worden? Wat is de omvang van een opdracht?

Het praktijkgerichte programma wordt ontwikkeld op 320 uur, het is aan de school hoeveel uur er besteed wordt aan het programma, dus ook aan de opdrachten. In het concept examenprogramma staat het aantal werkvelden waarbinnen leerlingen een opdracht moeten uitvoeren, Het aantal opdrachten per werkveld is aan de school zelf.

Biedt het examenprogramma ook ruimte om de leerlingen stage te laten lopen?

Ja, het programma biedt ruimte voor leerlingen om stage te lopen. Stage is niet verplicht, maar een hele mooie vorm van LOB. Het is aan de school om te beslissen of en wanneer een leerling stage loopt.

Ontwerpen de pilotscholen de opdrachten via een bepaalde methode bijvoorbeeld het 4CID model?

Het kan zijn dat pilotscholen een vaste methode gebruiken voor het ontwerpen van opdrachten, maar er is geen methode die door alle pilotscholen gebruikt wordt of die gebruikt moet worden.

Graag wijze we u op de training voor het ontwerpen voor praktijkgerichte opdrachten die ook beschikbaar is voor niet-pilotscholen op www.bijscholingvmbbo.nl/nl.

Komen er ook methoden of wordt er alleen met opdrachten gewerkt?

Er zijn gesprekken met uitgeverij gaande, maar praktijkgerichte opdrachten zijn opdrachten afgestemd met regionale opdrachtgevers.

De opdrachten klinken allemaal als eenmalige opdrachten. Dit betekent dus ieder jaar nieuwe opdrachten verzamelen. Hoe gaan de huidige pilot scholen hiermee om? Kunnen 100 leerlingen werken aan dezelfde opdracht van 1 opdrachtgever?

Hoe het onderwijsprogramma georganiseerd wordt is aan de school zelf. Niet elke leerling hoeft een eigen opdracht uit te voeren, leerlingen kunnen in groepsverband werken aan dezelfde opdracht in dezelfde regio. Scholen kunnen de krachten ook bundelen of opdrachten delen met elkaar.

Mag je werkvelden van de verschillende licentievrije programma's samenvoegen?

Elk praktijkgericht programma kent zijn eigen werkvelden waaruit gekozen moet worden door een leerling. Wel is de mogelijkheid dat leerlingen van T&T en Z&W samen een opdracht laten doen, vanuit het perspectief van hun eigen praktijkgerichte programma.

Waarom zit er verschil in het aantal verplichte werkvelden bij de verschillende richtingen?

Bijvoorbeeld Z&W 3 en D&P 6?

Vanaf september 2021 worden tijdens de pilot ervaringen met de concept examenprogramma's opgedaan door leerlingen. Op basis van deze ervaringen worden de concept examenprogramma's bijgesteld, En mogelijk wordt ook het aantal verplichte werkvelden per praktijkgericht programma aangepast en op elkaar afgestemd.

Hoe zorg je dat de opdrachten vanuit de praktijk, passend zijn voor de leerlingen?

Het is de verantwoordelijkheid van de docenten om door middel van hun expertise te zorgen voor opdrachten die passen bij wat leerlingen moeten kunnen aan de hand van het examenprogramma. Op bijscholingvmbbo staat een module over het ontwikkelen van een praktijkgerichte opdracht, zie www.bijscholingvmbbo.nl/nl.

Het lijkt of praktijk vooral bestaat uit bezoek aan een bedrijf en een opdracht uitvoeren en dat geen praktijk is opgenomen waarbij leerlingen praktische beroepsvaardigheden leren in de school. De opzet van de nieuwe leerweg was toch juist om te komen tot een meer praktische wijze van leren?

Het is wel degelijk de bedoeling dat leerlingen ook dingen doen/opdrachten echt uitvoeren. Het praktijkgerichte programma beperkt zich niet tot het bezoeken van bedrijven.

In hoeverre beperkt de leerweg van de school de leerlingen bij de keuze van een vervolgopleiding?

Bijvoorbeeld: de school biedt zorg en welzijn aan, maar de leerling wil na het examen een techniekopleiding volgen.

In principe kan een leerling na het behalen van zijn vmbo-diploma nieuwe leerweg alle vervolgopleidingen op niveau 4 van het mbo volgen. Uitzondering hierop vormen opleidingen in de sector techniek waarvoor wiskunde of Nask 1 een verplicht vak vormen.

In een doorlopende leerroute kan verwante doorstroom (van Z&W naar Z&W in het mbo) voordeel opleveren, maar niet-verwante doorstroom is altijd mogelijk.

Kun je als leerling na een jaar nog switchen van het ene naar het andere praktijkgerichte programma?

Switchen vraagt altijd om maatwerk en is afhankelijk van bijvoorbeeld het vakkenpakket van de leerling, het moment van switchen, het aanbod van de school en het praktijkgerichte programma dat gevolgd wordt. Hierbij moet goed worden opgelet dat er een dekkend PTA ontwikkeld wordt.

Maken leerlingen kennis met alle werkvelden (bijv. 9 bij D&P) of kun je daar als schoolkeuzes in maken?

In de concept examenprogramma's staat in hoeveel werkvelden een leerling minimaal opdrachten uit moet voeren. Het is aan de school hier vorm aan te geven in het onderwijsaanbod.

Is de verwachting dat opdrachten/projecten in leerjaar 3 kleiner en meer oriënterend zijn en een uitbreiding in leerjaar 4?

In het examenprogramma staat wat leerlingen ten minste moeten kennen en kunnen. Het is aan de school van een examenprogramma een onderwijsprogramma te maken.

In het nieuwe concept examenprogramma staat bij "uitgangspunten" dat leerlingen keuzemogelijkheden moeten hebben. Hoe moet ik mij dat voorstellen?

Leerlingen kunnen kiezen in welke werkvelden zij opdrachten uitvoeren. Daarnaast is er heel veel ruimte in het maken van opdrachten binnen een werkveld. Juist om af te stemmen op de behoefte van de leerling en het aanbod in de regio. Het is aan de school hoeveel ruimte hierin geboden wordt. In de pilotfase wordt bekeken hoe hier mee om wordt gegaan.

Worden de eindtermen ook nog in de lay-out die nu voor de beroepsgerichte profielen bestaat uitgewerkt? Een meer concrete uitwerking dus? Of een syllabus?

De examenprogramma's worden in een nieuwe vorm, passend bij de ontwikkeling van curricula in het kader van het curriculumtraject vormgegeven. Dat betekent dat de doelzinnen op globaal niveau geformuleerd worden.

Omdat het bij de praktijkgerichte programma's, vooralsnog, gaat om examenprogramma's die met een SE worden afgesloten, komt er voor de praktijkgerichte programma's geen syllabi, maar handreikingen. Het verschil tussen een syllabus en een handreiking is dat een syllabus voorschrijvend is en een handreiking richtinggevend.

SLO ontwikkelt in de loop van de pilot, samen met de pilotscholen, handreikingen bij de praktijkgerichte programma's.

Als de eindtermen heel breed blijven en dus niet concreter gemaakt worden, hoe zorg je er dan voor dat de verschillen tussen de scholen niet te groot worden in hun aanpak? Dat hetzelfde diploma niet per school heel verschillend is?

Het programma kan per school, per praktijkgericht programma verschillend zijn, omdat de opdrachten uit de regio moeten komen. Maar op het globale eindtermniveau zullen leerlingen dezelfde kennis en vaardigheden beheersen.

Faciliteiten

Is er nagedacht over de facilitering voor docenten voor het onderhouden en opzetten van het netwerk? Wordt hier budget voor gecreëerd? Hoe zit het met de bekostiging van materiaal /programmatuur e.d.?

Ook docenten buiten de pilots kunnen gebruik maken van de scholing om hen te ondersteunen bij de ontwikkeling en implementatie van de nieuwe leerweg, zie www.bijischolingvmbo.nl/nl.

Praktijkgerichte programma's zijn nieuw, in de pilots wordt bezien welke bekostiging passend is bij de nieuwe leerweg.

Onderbouw/start praktijkgericht programma

Welke adviezen hebben jullie voor het programma in de onderbouw?

Aan het eind van de onderbouw moeten leerlingen een praktijkgericht programma kiezen. In de onderbouw kan, bijv. in de vorm van een oriënterend programma, een voorbereiding op deze keuze plaatsvinden. Ook in het mogelijk delen van het programma al in de onderbouw aan te bieden in een doorlopende lijn. Afsluiting van, onderdelen van, het praktijkgerichte programma mag pas vanaf leerjaar 3.

Wij gaan in leerjaar 1 volgend jaar al starten met lessen voorlopend op T&T. Als daar al werkvelden aangeboden worden mogen die dan ook meegerekend worden in aangeboden onderdelen? Na de start volgend jaar dan daarna doorgaand in leerjaar 2 en daarna T&T in leerjaar 3 en 4.

De praktijkgerichte programma's zijn bedoeld voor leerjaar 3 en 4 van het VO. U mag eerder starten met het programma, maar kunt in leerjaar 1 en 2 nog geen onderdelen afsluiten met cijfers die meetellen voor de eindlijst van de leerling. Overigens kunnen scholen buiten de pilot de praktijkgerichte programma's alleen extra curriculaire aanbieden.

Wisselen van leerweg

Kan een leerling in de 3e klas nieuwe leerweg nog overstappen naar kader? (als profielvakken en keuzevakken zoals nu in gl zitten vervallen)

Het is lastig als een leerling van leerjaar 3 nieuwe leerweg naar leerjaar 4 van de kaderberoepsgerichte leerweg wil overstappen. Deze overstap is in de huidige situatie ook al lastig. Als u als school wilt dat dat mogelijk is, dan moet u voor deze leerling een maatwerk programma en maatwerk PTA maken.

Als je leerlingen wil voorbereiden op doorstroom naar de havo, kun je dat toepassen binnen praktijkgericht programma?

Ook leerlingen die door willen stromen naar de havo moeten het praktijkgerichte programma volgen en afsluiten. In dit programma leren leerlingen vaardigheden als planmatig werken, onderzoeken en analyseren die ook op de havo heel goed van pas komen. Voor de aansluiting op de havo is ook de profielstructuur met bijbehorende vakkenpakket van groot belang (inrichting nieuwe leerweg), net als de inhoudelijke aansluiting van de avo-vakken (curriculumtraject). Zowel over de inrichting van de nieuwe leerweg als het curriculumtraject moeten nog beslissingen genomen worden.

Het halen van het examenprogramma kost twee jaar, de overgang van leerlingen van 3 havo naar 4 vmbo is dan onmogelijk?

Overstap van 3 havo naar 4 vmbo is mogelijk. Als u als school wilt dat een leerling deze overstap maakt, dan vraag dit om een praktijkgericht programma en een PTA op maat voor de leerling. De leerling moet wel het hele praktijkgerichte programma volgen en afsluiten.

Afsluiting praktijkgericht programma

Is het een idee om in klas 4 af te sluiten met een soort meesterproef waar veel activiteiten in onder gebracht worden?

Een praktijkgericht programma wordt afgesloten met een SE. Hoe u dat SE inricht is aan u, als u het maar voor de leerlingen begrijpbaar verwoord in het PTA.

Wordt er nog nagedacht over een CE voor het PGP? Deze aanpak lijkt daar veel te breed voor?

Gedurende de pilot wordt het praktijkgerichte programma afgesloten met een SE. Mede op basis van ervaringen van pilotscholen wordt besloten of dat zo blijft.

Is het al duidelijk of dit ook een Centrale afsluiting krijgt? Of blijft het net als maatschappijleer een vak dat afsluit op schoolniveau?

Gedurende de pilot wordt het praktijkgerichte programma afgesloten met een SE. Mede op basis van ervaringen van pilotscholen wordt besloten of dat zo blijft.

Hoe wordt het nieuwe programma meegenomen in de zak-/slaagregeling? Als 6e vak en als onderdeel van de 5,5 gemiddeld? Of als 7e vak en als compensatiecijfer voor meer dan één 5?

Het praktijkgerichte programma wordt meegenomen in de slaag- zakregeling als een van de avo-vakken die de leerling af moet sluiten.

Zolang het praktijkgerichte programma met een SE wordt afgesloten geldt de 5.5 regel niet (die geldt alleen voor de cijfers van centrale examens). Afhankelijk van het aantal vakken dat een leerling volgt telt het praktijkgerichte programma mee als 6^e of 7^e vak.

Wat is of wordt de status van het profielwerkstuk?

Leerlingen in de nieuwe leerweg zullen zeer waarschijnlijk een profielwerkstuk moeten blijven maken. Dat profielwerkstuk kan onderdeel zijn van de afsluiting van het praktijkgerichte programma, maar moet dan wel apart beoordeeld worden (de beoordeling van het profielwerkstuk staat apart op de eindlijst van de leerling). Het is aan de school hierover beslissingen te nemen en dit te verwoorden in het PTA.

Hoe zorg je dat het niveau voor vervolgoopleidingen duidelijk is als er geen centraal examen is en als iedere school andere opdrachten maakt met andere bedrijven en instellingen?

De school is verantwoordelijk voor het niveau van vakken en het niveau van schoolexamens. Dat is nu zo en blijft zo. Toetsen worden gemaakt op basis van het examenprogramma, dat moet voldoende houvast bieden. Op www.bijbscholingvmbo.nl/nl staat een training voor het maken van toetsen en het maken van een PTA voor praktijkgerichte programma's. Deze scholing is ook voor niet-pilotscholen beschikbaar.

Wanneer rond je het vak voldoende af? Wat moeten ze gedaan hebben? Alles of een aantal van de genoemde onderdelen van A t/m F.

In het PTA geeft u aan aan welke eisen een leerling moet voldoen om een voldoende voor het praktijkgerichte programma te halen. Uiteraard baseert u zich hierbij op het examenprogramma. In het examenprogramma staat wat de leerling moet kennen en kunnen. Het gaat daarbij om het hele examenprogramma, dus A t/m F.

Op www.bijbscholingvmbo.nl/nl staat een training voor het maken van toetsen en het maken van een PTA voor praktijkgerichte programma's. Deze scholing is ook voor niet-pilotscholen beschikbaar.

Moeten alle exameneisen afgerond worden met een toets of is het voldoende wanneer je het in je onderwijsprogramma aan bod laat komen? Heb je dus keus in wat je toetst?

SE's moeten dekkend en representatief zijn. Het hele examenprogramma moet in het onderwijs aan bod komen en u toetst wat u dekkend en representatief vindt. Hoe u dat doet kunt u leren in de training: het toetsen van een praktijkgericht programma en de PTA-training die beide op bijbscholingvmbo staan.

Samenwerking in de regio (MBO en bedrijfsleven)

Wat wordt er verwacht van de samenwerking met het mbo? Is dit verplicht?

Vanuit OCW wordt samenwerking in de regio gestimuleerd. Dat wil zeggen samenwerking met het regionaal bedrijfsleven en het regionaal mbo. 85% van de leerlingen in de nieuwe leerweg vervolgt zijn opleiding op het mbo. Het is dus belangrijk met het mbo goede afspraken te maken over de doorstroom van leerlingen en over de kennis en vaardigheden die een leerling meeneemt van het vmbo naar het mbo. Ook bij de opdrachten voor leerlingen spelen deze partijen een belangrijke rol.

Er zijn nu alleen pilotscholen. Als er meerdere VO-scholen bij elkaar in de buurt zitten, blijven bedrijven dan blij met steeds weer opnieuw vragen voor nieuwe opdrachten?

Samenwerken in de regio kan ook inhouden dat vmbo-scholen samenwerken in het benaderen van bedrijven en het verwerven van opdrachten. Afstemming daarover lijkt, zeker waar meerdere scholen in een regio zijn, aan te bevelen.

Dorpsscholen hebben waarschijnlijk meer reistijd van en naar bedrijven en mbo- instellingen voor de samenwerking. Hoe kan je slim omgaan met reistijd ten opzichte van onderwijstijd en het lesrooster?

Samenwerken in de regio houdt niet automatisch in dat ook het onderwijs op een andere plaats dan de eigen school plaatsvindt. Dat mag, maar hoeft niet, zeker niet in regio's waar reistijd een probleem is. Daarnaast kan ook worden gekeken naar digitale mogelijkheden als de afstand te groot is.

Is er bijv. met VNO/NCW gesproken over samenwerking met het bedrijfsleven om opdrachten op te halen?

Er is vanuit het landelijke project contact met VNO-NCW, MKB-Nederland en branche-organisaties. Zij zijn op landelijk niveau betrokken bij de ontwikkeling van de nieuwe leerweg en het praktijkgerichte programma.

Zij informeren de bij hen aangesloten bedrijven over deze ontwikkelingen, maar concrete afspraken moeten in de regio gemaakt worden. Er wordt daarbij aangeraden om vooral met concrete vragen naar de bedrijven te gaan.

Zijn er al plannen om bedrijvennetwerken op te zetten?

Veel vmbo-scholen hebben een bedrijvennetwerk. Het is aan te bevelen om te onderzoeken of er een dergelijk netwerk in uw regio functioneert en als dat het geval is daarbij aan te sluiten. Ook mbo's kennen bedrijvennetwerken waarbij u aansluiting kunt zoeken. Daarnaast kan het zinvol zijn actief te worden in regionale kringen van de Kamer van Koophandel, VNO-NCW, MKB-Nederland en branche-organisaties. Het is daarbij belangrijk vooral met concrete vragen naar bedrijven te gaan en bedrijven gezamenlijk te benaderen.

Bedrijven zullen niet elk jaar dezelfde opdrachten hebben. Hoe kom je aan elke keer nieuwe opdrachten?

Het is de vraag of er elk jaar opnieuw nieuwe opdrachten ontwikkeld moeten worden. Opdrachten kunnen ook een aantal jaren achter elkaar gebruikt worden. Het is dan wel goed om regelmatig af te stemmen of de opdracht nog actueel is, of er bijv. niet met materiaal, gereedschap of normen gewerkt wordt die achterhaald zijn.

Zou het niet veel beter zijn als de opdrachten vanuit het onderwijs gemaakt worden en er vervolgens bedrijven gezocht worden in plaats van andersom. Dan wordt het veel meer maatwerk.

Dat is inderdaad een goede optie, die ruimte heb je als school. Leerlingen moeten de eindtermen die in een examenprogramma staan beheersen, die worden niet alleen behaald door opdrachten die door bedrijven 'verzonnen' worden. De docent bepaalt of een opdracht past in het onderwijsprogramma van de leerling. Daarnaast is het belangrijk vooral met concrete vragen naar bedrijven te gaan en krachten in de regio te bundelen.

Jullie spreken regelmatig over: "zoek contact met mbo-scholen" Wat is jullie idee daarbij?

Elke vmbo-school heeft contact met het regionale mbo, 85% van de leerlingen stroomt immers door naar dit mbo. Dit contact kan als ingang dienen voor overleg over doorlopende leerlijnen en doorlopende leerroutes maar ook bij het opstellen en/of uitvoeren van opdrachten. Daarnaast is er op directieniveau in de regel contact tussen vmbo en mbo, contact op docentniveau kan ook langs deze weg op gang komen.

Er wordt gesproken van samenwerkingen zoeken, langs bedrijven en opleidingen gaan om opdrachten te verzamelen. Dat kost veel tijd. Evenals het vormgeven van de inhoud van de lessen. Waarom komt er dan geen extra geld beschikbaar...?

De eerste pilotscholen zijn net gestart. In de pilotfase wordt bekeken welke ondersteuning scholen nodig hebben.

De maatschappelijke stage is niet goed gelukt omdat organisaties bedolven zijn onder aanvragen van scholen/leerlingen voor plaatsen. Is dit niet ook een gevaar voor de Nieuwe Leerweg als alle vmbo'ers opdrachten 'uit het veld' moeten hebben?

Om te voorkomen dat bedrijven 'bedolven worden' onder verzoeken van scholen is het goed in de regio samen te werken en aan te sluiten bij bestaande bedrijvennetwerken. In de voorbereiding op de invoering van de nieuwe leerweg kan onderzocht worden of dergelijke bedrijvennetwerken in de regio bestaan. Is dat niet het geval dan kan zo'n bedrijvennetwerk opgericht worden. Op de website www.bijtscholingvmbo.nl/nl staat een training die scholen ondersteunt in de samenwerking met bedrijven in de regio. Ook kunnen scholen opdrachten delen of meerdere jaren gebruiken. Bovendien hoeven opdrachten niet alleen uit het bedrijfsleven te komen. Opdrachten kunnen ook komen vanuit het mbo of een andere vo-school.

Als een school genoeg expertise in huis heeft, is een externe opdrachtgever dan altijd nodig?

In de eerste instantie moet worden uitgegaan van een externe opdrachtgever, maar ook de school kan als externe opdrachtgever functioneren. Denk aan een directeur die een opdracht geeft aan de leerlingen. Het gaat erom dat opdrachten levensecht en actueel zijn (passen bij ontwikkelingen in het werkveld). Als de school expertise in huis heeft om deze opdrachten te ontwikkelen dan mag de school dat ook zelf doen. Het is in het kader van de oriëntatie van leerlingen echter ook goed dat ze buiten de school ervaring opdoen.

Heeft de hele groep één opdrachtgever of heeft elke leerling een aparte opdrachtgever en wie beoordeelt een opdracht?

Het antwoord op deze vraag hangt af van de manier waarop de school het praktijkgerichte programma invult. Bedoeling is dat leerlingen o.a. door het praktijkgerichte programma ontdekken waar hun passie en talenten liggen, dat zal niet voor alle leerlingen gelijk zijn, maar misschien kan elke afzonderlijke leerling door dezelfde opdracht die passie en dat talent wel ontdekken. Dat is aan de school.

Welke rol speelt het mbo in de ontwikkeling en examinering van deze praktijkgerichte programma's?

Leerlingen uit de nieuwe leerweg moeten zonder hinder door kunnen stromen naar een niveau 4 opleiding op het mbo. Belangrijk is dat het regionaal mbo weet dat er een nieuwe leerweg is en wat die inhoudt en dat er met het mbo gesproken wordt over de vraag over welke kennis en vaardigheden leerlingen moeten beschikken om succesvol een niveau 4 opleiding te doorlopen. In verdergaande afspraken kunnen samen met het mbo doorlopende leerlijnen of doorlopende leerroutes ontwikkeld worden. Dergelijke routes zijn alleen succesvol als ze door beide partijen samen ontwikkeld worden. Het mbo mag betrokken worden bij de examinering, maar dat hoeft niet, dit is aan de school.

Mbo docenten maken onderdeel uit van de ontwikkelgroepen die de examenprogramma's maken. Daarnaast wordt de MBO Raad op elk (tussen)product om advies gevraagd door SLO, net als vele andere relevante partijen.

Dat is onze ervaring vanuit technasium: het vinden van bedrijven, uitwerken van de opdrachten, het netwerk op peil houden is arbeidsintensief. Het vraagt serieuze vaardigheden van de docent, en inzet vanuit bedrijven.

U kunt in de regio een 'makelaar' aanstellen die contact met bedrijven onderhoudt. Dat hoeft niet per se een docent te zijn. Als er sprake is van regionale samenwerking dan kan een dergelijke 'makelaar' voor meerdere scholen en voor meerdere bedrijven werken.

Begrijp ik goed dat problemen waar bedrijven tegenaanlopen, ofwel zelf niet kunnen oplossen moeten onze leerlingen nu oplossen? Het gaat toch om kennismaken en oriëntatie? Om problemen op te lossen heb je al meer kennis nodig lijkt mij.

Het gaat inderdaad om kennismaken en oriënteren. Leerlingen ervaren misschien wel dat ze 'het' probleem van een bedrijf oplossen, maar hun opdracht moet in de eerste plaats levensecht zijn en hen kennis laten maken met de wereld van arbeid en beroep in een sector. Daarbij moet de opdracht passen in het onderwijsprogramma van de leerling.

Algemeen scholing

Bestaat er ook al en training over het opzetten van projecten (wat moet erin, hoe zet je een systematische beschrijving op)?

Ja, op de website www.bijbscholingvmbo.nl/nl staat een trainingsaanbod voor docenten en schoolleiders die de nieuwe leerweg in hun school en het praktijkgerichte programma vorm gaan geven. Dit aanbod loopt van visieontwikkeling tot vakinhoudelijke trainingen en wordt voortdurend uitgebreid. Het aanbod is beschikbaar voor alle scholen (schoolleiders, teamleiders, docenten, onderwijsassistenten) die de nieuwe leerweg aan gaan bieden. Het aanbod is nu beschikbaar.

Als de bevoegdheden niet vast staan, op welke wijze zou je docenten dan toch alvast kunnen "voorscholen"?

Docenten kunnen 'voorscholen' door gebruik te maken van het bijscholingsaanbod op www.bijbscholingvmbo.nl/nl. Dit aanbod is speciaal ontwikkeld voor de implementatie van de nieuwe leerweg en bevat algemene trainingen, bijv. rond het maken van praktijkgerichte opdrachten, het toetsen daarvan en het maken van een PTA, maar ook een vakinhoudelijk aanbod voor alle praktijkgerichte programma's. Alle vmbo-docenten mogen van dit aanbod gebruik maken.